

P

REMENY 20. STOROČIA

NA PRAHU ČESKO-SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Formovanie novej samosprávy na Spiši a v Spišskej Novej Vsi po vyhlásení Česko-Slovenskej republiky v októbri 1918 bolo dosť zložitú, pretože miestni Maďari sa ťažko zmierovali so vznikom nového štátu. Utvorená bola Spišská národná rada v Levoči na čele s hlavným županom grófom Dr. Tiborom Máriášim a Viktor Dvorcsák pokúšal sa vytvoriť Východoslovenskú ľudovú republiku a pričleniť k nej spišské mestá s cieľom zachovať integritu Uhorska. Spišskí Nemci, najmä ich zmaďarizované mestské vrstvy, v decembri 1918 vyhlásili v Kežmarku samostatnú Spišskú republiku. Pomery sa konsolidovali vďaka Ministerstvu s plnou mocou pre správu Slovenska na čele s Dr. Vavrom Šrobárom a vojenskou silou. 11. 12. 1918 sa Spišiaci prihlásili k Slovenskej národnej rade a do Liptova oznámili, že česko-slovenské vojsko bude prijaté na Spiši priateľsky. 15. decembra osobitná skupina pplk. A. Hrbenského dorazila pancierovým vlakom do Popradu, ktorý sa stal na 2 - 3 týždne provizórnym centrom východnej oblasti novej ČSR. Nasledujúci deň česko-slovenské vojsko obsadilo Spišskú Novú Ves. Domáce obyvateľstvo ho prijalo vľazne. 7. 1. 1919 sa ujal funkcie v Levoči nový spišský župan Dr. Ján Rumann, ktorý v trojjazyčnej vyhláske oznámil príslušnosť župy k ČSR. Dozor nad správou Spišskej Novej Vsi začal vykonávať Spišský česko-slovenský národný výbor vedený Elemírom Vollaom. Úradníci skladali sľub vernosti republike. Preberanie škôl do správy štátu a zavádzanie slovenčiny prebiehalo pomaly. V školách prevládal naďalej duch maďarský a nemecký. Dokazuje to skutočnosť, že sa pokračovalo vo vyučovaní nerušené až do 14. 3. 1919, kedy prišiel do Spišskej Novej Vsi školský referent Anton Štefánek, aby s okamžitou platnosťou zrušil vyučovanie maďarského jazyka a literatúry, tiež maďarských dejín. Zložitost' po-vojnových pomerov na Spiši dokazuje aj fakt, že sa spišskonovoveská Reduta v čase vyhlásenia Maďarskej republiky rád v roku 1919 stala sídlom francúzskeho generála Edmonda Charlesa Adolpha Hennocquea (1860 - 1933), vojenského diktátora pre východné Slovensko a v dňoch 18. - 23. 6. 1919 sa tu konal proces s Dobšínčanmi, ktorí boli obvinení z atentátu na príslušníkov česko-slovenského vojska. Na radnici sa začalo úradovať po slovensky až 11. novembra 1919.

VZNIK ŠTEFÁNIKOVEJ TRADÍCIE

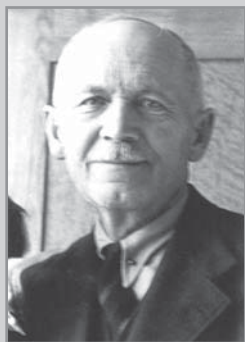
Dôležitou súčasťou života mesta v medzivojnovom období stala sa tradícia pripomínania zásluh Milana Rastislava Štefánika pre vytvorenie ČSR po jeho tragickej smrti 4. 5. 1919. Napomáhala tomu

skutočnosť, že v meste pôsobil generálov brat župný radca JUDr. Ladislav Štefánik. Jeho manželka Elena, rod. Luštesková bola aktívnou členkou spolku Živena. V miestnom gymnáziu študovali ich deti Pavol a Elena. Určitý čas tu žila generálova matka Albertína, rod. Jurenková. Štefánikovci sa usadili na Masarykovom riadku (dnes Letná ulica) v dome č. 64. Rok 1928 sa hlboko vryl do pamäti Spišskonovovešťanov. V meste bola Miestnym odborom Matice slovenskej vyhlásená verejnú zbierka na pomník Štefánikovi a 16. mája odbornú komisiu zloženú z činiteľov mesta, umelcov a zástupcov Matice slovenskej (Ján Votruba, Matúš Pajdušák, Peter Kern a Štefan Krčméry) v aule gymnázia vyhodnotili vystavené a verejnosti sprístupnené makety návrhov na realizáciu pomníka. Mal byť najväčší svojho druhu na Slovensku. Autorom sochy bol akad. sochár Andrej Kováčik z Bratislavy (1889 - 1953) a jej bronzovú podobu dodala firma Franta Anýža z Prahy. Základný kameň pre pomník bol položený v parku pred evanjelickým kostolom na námestí za príhovoru tajomníka MS Štefana Krčméryho v deň 10. výročia vzniku ČSR. Matka generála Štefánika sa však už týchto udalostí nedožila. Zomrela v Spišskej Novej Vsi 7. júna 1928. Po veľkolepom pohrebe, ktorý jej mesto usporiadalo, bola pochovaná po boku svojho manžela v Košariskách. Prítomnosť Albertíny Štefánikovej v meste dnes pripomína pamätná tabuľa na dome, v ktorom žila.



Albertína Štefániková, rod. Jurenková a jej syn, JUDr. Ladislav Štefánik (Repro).
 Plastika s bronzovým reliéfom nového pamätníka generálovi M. R. Štefánikovi
 v Spišskej Novej Vsi od akad. sochára Ladislava Kacvinského, ktorý bol odhalený dňa
 12. júla 2007 prezidentom SR Ivanom Gašparovičom (Repro).

TVORCA NOVEJ ŠTÁTNOTI



Elemír Vollaý (13. 3. 1871 Bobrovec – 21. 5. 1946 Kežmarok, poch. v Spišskej Novej Vsi) – absolvoval učiteľský ústav v Spišskej Novej Vsi (1888 – 1890). Pochádzal z rodiny slovenského uvedomelého učiteľa (odoberal Národné noviny) Neita Vollaýa, ktorý pôsobil vo Veľkom Hnilci. Veľký vlastenecký vplyv mal na neho tamjší farár Štefan

Mišík. Elemír Vollaý pôsobil po štúdiách v Novej Ľubovni a Levoči (1909 – 1918), ako učiteľ rímskokatolíckej ľudovej školy v Spišskej Novej Vsi. V správe magistrátu Spišskej Novej Vsi bol v rokoch 1918 až 1922. Neskôr pôsobil ako školský inšpektor pre maďarské školy v Nových Zámkoch (1922 – 1932) a Nitre (1932 – 1938). Od roku 1938 bol na dôchodku v Spišskej Novej Vsi. Stál na čele Národného výboru v Spišskej Novej Vsi pred príchodom česko-slovenského vojska. Spolu s Jozefom Hanulom bol zodpovedným redaktorom (1919 – 1920) a hlavným redaktorom (1920 – 1922) týždenníka Tatry, prvých slovenských novín na Spiši. Po jeho zániku pracoval ako redaktor týždenníka Naša pravda v Spišskej Novej Vsi. V roku 1919 sa podieľal na formovaní Spolku spišských učiteľov, stal sa predsedom Spišskej učiteľskej jednoty. Bol funkcionárom Republikánskej strany poľnohospodárskeho a maloroľníckeho ľudu, senátorom Národného zhromaždenia (1926 – 1929). Napísal niekoľko divadelných hier, prispieval do pedagogických časopisov. Bol spoluautorom učebnice pre národnostné základné školy (vyšla v Prešove 1926, v maď.). S manželkou Matildou, rod. Jonášovou mali 4 deti: Emiliu - Milicu, Elemíra (zomrel skoro na španielsku chrípku), Aurela a Lenku. Dcéra Emília sa vydala za Kolomana Benického z Beníc pri Liptovskom Mikuláši zo šľachtického rodu. Elemírov brat Neitus Vollaý pôsobil v rímskokatolíckej škole v Novoveskej Hute. Po roku 1919 stal sa správcom Štátnej ľudovej školy v Spišskej Novej Vsi. Bol prvým predsedom Miestneho odboru Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi (1920 – 1921). V roku 1925 stál pri zrode okresnej jednoty Zväzu slovenského učiteľstva. Učiteľské povolanie rodiny Vollaýovcov na mestskom cintoríne v Spišskej Novej Vsi symbolizuje otvorená kniha so slovami Andreja Sládkoviča: „Nemôžeš nám byť z duše vyrytý, druh večne milý.“

SÍDLA NOVÝCH INŠTITÚCIÍ

V 20-tych rokoch 20. storočia vznikli priaznivejšie podmienky v politickom, národnom, kultúrno-vzdelávacom a vôbec spoločenskom živote mesta. Nedostatok kvalifikovaných úradníkov, žandárov, železničiarov, učiteľov po odchode Maďarov vykryl príchod Čechov. Pluralita politických strán umožňovala zapojiť sa do politického i ekonomického diania. Do mesta sa prisťahovalo niekoľko nových úradov: berná správa (daňový úrad), štátny zememeračský úrad, telegrafný a stavebný úrad Československých dráh (ČSD), školský inšpektorát (1923), hospodársky inšpektorát,

revírny banský úrad (1934). Vznikli nové peňažné útvary: Roľnícka vzájomná pokladnica, Živnostenský úverový ústav, filiálka Pražskej mestskej sporiteľne (dodnes ju pripomína farebný erb mesta Prahy na Letnej ulici), filiálka Slovenskej banky, Ľudovej banky a svojpomocné družstvá, ako bolo Spišské skladištné družstvo (prvé sídlo malo v budove Štátnej ľudovej školy na Levočskej ulici, v roku 1921 bolo presťahované do Národného domu). Stávali sa moderné administratívne budovy okresného súdu (dnes budova UKF Nitra) či okresného úradu v roku 1936 (dnes mestský úrad). Na Duklianskej ulici bol vybudovaný prvý veľký činžovný dom v Spišskej Novej Vsi. V tomto období vznikol mestský bitúnok.

Obdobie rokov 1918 – 1938 bolo charakteristické aj zakladaním kultúrnych a umeleckých inštitúcií, školských knižníc, vyznačovalo sa bohatou spolkovou činnosťou. Medzi prvé česko-slovenské spolky v meste patrila Štefánikova beseda (vznikla 16. 2. 1919), ktorá zorganizovala spolu so školami prvú oslavu vzniku ČSR pod názvom Tábor ľudu. 28. október stal sa štátnym sviatkom. Pokračovateľom Štefánikovej besedy bol Slovenský spolok (4. 9. 1921) s cieľom šíriť slovenský jazyk a osvetu. Činný bol v priestoroch Národného domu na námestí. Najdôležitejšiu úlohu pri poslovenčovaní národnostne pestrého mesta zohral Miestny odbor Matice slovenskej, ktorý bol založený 6. 11. 1920 s počtom 134 členov. Bohatú činnosť vyvíjal v meste spolok Živena (1920), telovýchovné spolky Sokol, Orol, Robotnícka telovýchovná jednota (1923), MAKABI, športové kluby, napr. Atletický klub Napred (ACN), JAMES a i. V Spišskej Novej Vsi vznikla 24. 2. 1919 prvá odborová organizácia, ktorú vytvorili železničiari. Mesto sa stalo sídlom Národohospodárskeho zboru podtatranského (15. 3. 1931) s pôsobnosťou pre celú župu. Svoju činnosť začal aj 188. zbor Slovenskej ligy (vznikol 4. 8. 1928 s počtom členov 17). Slovenská liga v dňoch 8. – 10. 6. 1934 zorganizovala v Spišskej Novej Vsi svoj X. kongres. 21. 12. 1932 vznikol v meste divadelný spolok Hviezdoslav. Sídlo tu mal aj Spolok spišských akademikov. Pokiaľ pred I. svetovou vojnou existovalo v meste približne 20 spolkov, v roku 1934 bolo registrovaných 87 kultúrnych, národných, profesijných, hospodárskych a dobročinných spolkov (Zmátlo, P., 2005). Mesto sa menilo po stránke dopravnej, zdravotníckej, obchodnej.

PODTATRANSKÁ VÝSTAVA (1929)

Dňa 5. 7. 1929 bola v Spišskej Novej Vsi slávnostne otvorená Podtatranská výstava, ktorou žilo celé mesto. Trvala do 14. júla a navštívilo ju približne 55 000 ľudí. Prípravou výstavy, ktorá mala dokumentovať výsledky hospodárskeho rastu, bol poverený prípravný výbor. Záštitu nad výstavou prevzali ministri vlády ČSR: Ing. Ladislav Novák (priemyslu, obchodu a živností), Dr. Otakar Srdínko (poľnohospodárstva), Dr. Jozef Tiso (verejného zdravotníctva a telesnej výchovy),

Dr. Anton Štefánek (školsťva a národnej osvety), kra-
 jinský prezident JUDr. Ján Drobný (odhaľoval spolu
 s prezidentom Tomášom Garrigue Masarykom 23.
 9. 1928 mohylu M. R. Štefánika na Bradle) a župan
 a funkcionár Slovenskej ligy Dr. Metod M. Bella.
 Výstavné expozície: baníctvo, poľnohospodárstvo,
 priemysel, lesné hospodárstvo, živnosti, zdravot-
 níctvo, turistika a kultúrne spolky boli vystavené
 vo vtedajších školských budovách: štátnom gymnázii,
 štátnom učiteľskom ústave, štátnej mešťianskej škole,
 štátnej priemyselnej škole drevárskej, štátnej ľudovej
 škole, rímskokatolíckej ľudovej škole, rímskoka-
 tolíckej mešťianskej škole, evanjelickej ľudovej škole,
 evanjelickej mešťianskej škole, židovskej ľudovej
 škole a železničiarском internáte. Pravda dnes sa
 v týchto pôvodných budovách škôl nachádzajú iné
 školy alebo inštitúcie. Návštevníci si mohli prezrieť ex-
 ponáty približujúce hospodársky a spoločenský život
 na Spiši. Návštevníkom sa poskytovali rôzne zľavy,
 napr. 33 % na železnici a 60 % na tatranskej elek-
 trickej železnici. V rámci výstavy sa uskutočnili rôzne
 sprievodné podujatia: 4. - 5. júla konal sa pracovný
 zjazd Slovenskej ligy na Spiši (odmietol maďarskú
 iredentu), zjazd ľudovýchovných pracovníkov zo Slo-
 venska a Podkarpatskej Rusi. 5. júla v deň otvore-
 nia výstavy bola v parku na námestí za prítomnosti
 československého veľvyslanca vo Francúzsku a mno-
 hých čestných hostí slávnostné odhalený 6,5 metrov
 vysoký pomník so sochou generála M. R. Štefánika.
 Po II. svetovej vojne pravdepodobne v roku 1953 bola
 zhodená a roztavená. Podtatranská výstava bola
 v roku 1929 jedinou výstavou na Slovensku a zaradila
 sa medzi najvýznamnejšie verejno-spoločenské podu-
 jatia na Spiši v medzivojnovom období.

VOJENSKÉ LETISKO A MALÁ VOJNA

Prvá písomná zmienka o výstavbe letiska v Spišskej
 Novej Vsi pochádza zo 6. 10. 1933. Vedenie mesta
 na čele s Rudolfom Drahovským a zastupiteľský zbor
 jeho výstavbu podporovali. V júni 1934 prejedna-
 lo otázku vykúpenia pozemkov na Birkwalde. Bol
 vypísaný súbeh na opravu letiskovej plochy a výstav-
 bu hangárov. Vojenská projektová kancelária v Prahe
 vypracovala dokumentáciu leteckých kasární. Do-
 kumentácia sa niekoľkokrát dopĺňala a vylepšovala.
 Mesto pozemky vykúpilo a naplánovalo predĺženie
 Šrobárovej ulice (dnes Starosaská a Letecká ulica)
 k letisku, vybudovanie betónového mosta cez Hornád,
 zavedenie elektrického osvetlenia, vodovodu a kana-
 lizácie. Vykúpené pozemky boli darované Vojenskej
 správe, aby mohla realizovať stavbu. V marci 1936
 sa prišlo k výstavbe cesty k letisku. Letecké
 kasárne boli dokončené na jeseň 1937. Moderný le-
 tiskový komplex pozostával z dvojposch. budovy
 veliteľstva, 2 jednoposch. budov pre mužstvo, oby-
 tného domu „gážístov“, 3 veľkých hangárov s dielens-
 kými prístavbami, z 2 garáží, materiálového skladu,
 dielne, skladu pohonného materiálu, skladu bômb,

kôlne a zo strážnice. Súčasťou komplexu bolo foto-
 laboratórium, meteorologická a goniometrická stani-
 ca, moderné sociálne zariadenia, telocvičňa a miesto
 pre oddych družstva. Dňa 31. októbra 1937 sa konala
 za účasti obyvateľov mesta slávnosť privítania novej
 leteckej perute a vojenskej letisko mohlo tak slúžiť
 letectvu armády ČSR. V roku 1938 bola ustanovená
 na letisku Vojenská správa na čele s npor. let. Plackom.
 Boli tu dislokované nasledujúce jednotky: 2 pozorova-
 cie letky - Letka 12 s veliteľom štábnym kapitánom
 letectva Aloisom Zmátlom, Letka 13 s veliteľom majo-
 rom letectva Róbertom Goldbergerom a stíhacia Letka
 49. Jej veliteľom bol kapitán letectva Václav Kanta.
 Tieto letky tvorili leteckú jednotku Peruť II/3. Bola
 podriadená veliteľstvu Leteckého pluku 3 generála
 M. R. Štefánika v Piešťanoch. V prvej polovici marca
 1939 na spišskonovoveské letisko prelietla stíhacia
 Letka č. 45, ktorej velil poručík letectva Stanislav
 Fejfar. Smutným prvenstvom doby bolo, že hneď
 po vyhlásení samostatného slovenského štátu sa
 mesto stalo 24. marca 1939 cieľom maďarského bom-
 bardovania, známeho v dejinách ako „malá vojna“.
 Vtedajší nálet na Spišskú Novú Ves zasiahol Madara-
 sov park, Ráthovu osadu, pílňu na Podskale, Kaplnkovú
 ulicu, cestu do Huty, Tehelňu a Vilčurňu a priniesol
 prvé ľudské obete: zahynulo 5 vojenských osôb a 8 ci-
 vilistov.

V ZRKADLE VOJNOVÉHO A POVOJNOVÉHO OBDOBIA

Vzhľadom na to, že dodnes nebol pre-
 vedený komplexný výskum histórie
 mesta v období vojnovnej Slovenskej
 republiky (1939 - 1945) a tiež obdo-
 bia po roku 1945 z pohľadu súčasnej
 historickej vedy, môžeme uvedené
 etapy vývoja Spišskej Novej Vsi
 len stručne naznačiť a ilustrovať.
 Mementom vojnového obdobia
 pre prítomnosť sa stali útoky proti
 židovskej komunite, transporty
 do poľských vyhladzovacích tá-
 borov, hroby nevinných ľudí
 na letisku v Spišskej Novej Vsi,
 padlí partizáni a obeť oslobodzov-
 vacích bojov. K výsledkom vojny
 patrilo zničené letisko, zhorená
 majestátna synagóga, zničená mestská detská
 opatrovňa (na dnešnej Rožňavskej ulici). Po odchode
 nemeckej armády z mesta ostali roztrhnuté podvaly
 železnice, zdemolované mosty. Spišská Nová Ves bola
 oslobodená 27. 1. 1945. Znakom novej moci stali sa
 národné výbory. Už v čase oslobodzovania sa usídli-
 la v meste Sovietska bezpečnostná služba NKVD.
 Niektorí občania mesta a okolia boli odvečení
 do sovietskych pracovných táborov. V októbri 1945
 sa dekrétmi prezidenta republiky zoštátnili podniky
 kľúčového priemyslu, banky a poisťovne, konfiškova-



Pamätník kpt. Jánovi Nálep-
 kovi v Spišskej Novej Vsi.
 (Kresba: Ivan Frankovič)

sa majetok Nemcov, Maďarov, kolaborantov. Rozhodnutím Postupimskej konferencie boli zo Spiša odsunutí Nemci. V posledných demokratických voľbách (máj 1946) vyhrala Demokratická strana, ktorej cieľom bola obnova vojnou zničeného hospodárstva. Dejiny mesta po februári 1948 poznamenal nástup KSČ k moci. Činnosť nižších orgánov KSS plne závisela od rozhodnutí ÚV KSČ. Hospodárske pozdvihnutie Slovenska patrilo medzi prioritné úlohy vtedajšej politiky. Vzostup strojárnej výroby vyžadoval rast ťažby uhlia, rúd, rozvoj hutníctva, výstavbu elektrární. V priemysle a stavebníctve vznikali prvé pracovné príležitosti. Spiš nadviazal na svoju banícku tradíciu. Veľké investície sa kládli do geologického prieskumu, spracovania rúd a budovania úpravní. Široko rozvetvenou urbanizáciou narastal počet mestského obyvateľstva. Stúpala vzdelanostná úroveň, rozvíjala sa veda, zdravotníctvo a kultúra. Od jari 1949 prebiehala kolektivizácia poľnohospodárstva, ktorá sa stabilizovala až v 2. polovici 60-tych rokov. Zlikvidovali sa živnosti a vytvoril komunálny podnik, zatvorené boli súkromné ordinácie lekárov, advokátske kancelárie a pod. Redukoval sa počet organizácií a spolkov. Spolky vyslovovali súhlas s politikou KSČ. Pri súčasnej industrializácii menila sa štruktúra spoločnosti. Došlo k perzekúcii veriacich, prenasledovaniu cirkvi a procesu so spišskonovoveskými gymnazistami pred Národným súdom. Ulice a námestia v meste zmenili svoje názvy. Symbolom nového obdobia sa stal v roku 1954 pomník odhalený kpt. Jánovi Nálepkevi, hrdinovi ZSSR. V roku 1960 vošlo do platnosti nové územné členenie. Spišská Nová Ves sa stala sídlom veľkého okresu. Výrazne to ovplyvnilo jej hospodársky, spoločenský i kultúrny rozvoj. Budoval sa ťažký priemysel bez ohľadu na ekologické následky, zbrojný priemysel, nivelizovali mzdy, ideologizovala kultúra. KSČ Ústavou z roku 1960 zakotvila svoje vedúce postavenie v štáte a marxizmus-leninizmus sa stal výlučne štátnou ideológiou. Krach tretej päťročnice, odhalenia o procesoch, snaha odstrániť nerovnomerné postavenie Slovenska, sa stali príčinou zmien, ktoré začali v 2. polovici 60-tych rokov reformní komunisti. Rok 1968 sa stal rokom nádeje i sklamaní. Vpádom spojeneckých vojsk 21. augusta nastalo obdobie normalizácie. Symbolmi vyspelosti socializmu sa stali panelové sídliská Tarča, Mier, Východ a Západ, športové zariadenia: zimný štadión, športová hala, plaváreň a letné kúpalisko, obchodné domy, nemocnica i dom kultúry. V tomto období nastala aj najväčšia emigrácia v novodobých dejinách mesta a Spiša.

Pripravila: PhDr. Ružena Kormošová

Použité pramene:

- Súkromný archív Dariny Nevickej, rod. Benickej.
- Súkromný archív Doc. Ing. Neita Liptáka, CSc. a Doc. Františka Liptáka, DrSc.
- Štátny archív v Levoči – pobočka Spišská Nová Ves.
- Spišské hlasy a Nové Spišské hlasy.
- HORNÍK, Ján: *Miestny odbor Matice slovenskej v Spišskej Novej Vsi v zrkadle dejín*. In: Pamätnica MO MS v Spišskej Novej Vsi 1920 – 1995. Zost. J. Horník. Spišská Nová Ves 1998.
- KORMOŠOVÁ, Ružena: *Cena života. Zo spomienok Waltera Morgenbessera*. Spišská Nová Ves 2007.
- KORMOŠOVÁ, Ružena a kol.: *Gymnázium v Spišskej Novej Vsi dávne a nedávne*. Spišská Nová Ves 2006, s. 32–37.
- KORMOŠOVÁ, Ružena: *Spiš a Milan Rastislav Štefánik – propagačná skladačka*. Spišská Nová Ves: MO Matica slovenskej, 2008.

V NOVOM OBDOBÍ

17. november 1989 znamenal začatie novej spoločensko-politickej éry. Sovietske jednotky opustili Slovensko. Slovenská národná rada 17. 7. 1992 schválila Deklaráciu o zvrchovanosti a 1. 9. 1992 prijala Ústavu Slovenskej republiky, ktorá oficiálne vznikla 1. januára 1993. Vznik SR privítali občania na čele s vedením mesta okázalým ohňostrojom. Podpísaním dohody o pridružení SR k Európskym spoločenstvám začal sa proces začleňovania Slovenska do európskych štruktúr. Na nových základoch sa začali vytvárať partnerské vzťahy mesta s tradičnými i novými partnermi. Etablovali sa tu detašované pracoviská slovenských univerzít. Nástup trhovej ekonomiky mal ďalekosiahle sociálne dôsledky. Zánik rudného baníctva, likvidácia závodov ťažkého priemyslu zvyšovalo mieru nezamestnanosti. Začali vznikať súkromné podniky. Zahraničné firmy začali prispievať k rozvoju regiónu, vybudovala sa štruktúra nových bánk a peňažných ústavov. Prevádzala sa privatizácia, reštitúcie. V družstvách sa na základe transformačného zákona začali usporiadať majetkové pomery. Zrekonštruované boli domy v centre mesta, mesto sa začalo viac venovať výsadbe zelene, oprave historických budov. Do popredia sa dostali nové osobnosti politického a verejného života. Vedením mesta boli po nežnej revolúcii poverení primátori: Ing. Rastislav Jacák (1990 – 1994), Ing. Karol Mitrik (1994 – 2002), Mgr. Anna Fedorová (2002 – 2006) a PhDr. Ján Volný (2006 – súčasnosť). Začiatkom 21. storočia je Spišská Nová Ves, ktorá oslavuje 740. výročie prvej písomnej zmienky, historickým mestom s kultúrnym i športovým životom, hospodárskou činnosťou a čulým cestovným ruchom.



Pamätná medaila (averez a reverz) vydaná pri príležitosti 740. výročia 1. písomnej zmienky o meste Spišská Nová Ves v r. 2008. Autor návrhu Štefan Novotný. (Foto: Miloš Fíla)

- KORMOŠOVÁ, Ružena: *Vývoj na Spiši v rokoch 1948 – 2004*. Podkladový materiál pre Syntézu dejín Spiša, rkp.
- KURUC, Jozef: *Spišská Nová Ves v zrkadle siedmich storočí. Kapitoly z dejín mesta – II. časť*. In: Informátor, október 1993.
- PETRIK, Ján: *Spišská tragédia*. Martin: Matica slovenská, 1999.
- PETRIK, Ján: *Lietanie v Spišskej Novej Vsi*. Pamätnica k 50. výročiu Aeroklubu Spišská Nová Ves. Spišská Nová Ves 2004.
- SULÁČEK, Jozef: *Spoločensko-politický vývoj v Spišskej Novej Vsi v rokoch 1918 – 1938*. In: Spišská Nová Ves 1. Zost. J. Kuruc. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, 1968, s. 283 – 352.
- VOJTÁŠ, Matej: *Spišská Nová Ves. Príspevok k miestopísnej monografii*. Spišská Nová Ves 1957, s. 121 – 126.
- ZMÁTLÓ, Peter: *Kultúrny a spoločenský život na Spiši v medzivojnovom období*. Bratislava: CHRONOS, 2005, s. 61 – 63, 66 – 72, 80, 84 – 85, 90.